NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS HIVATAL

AZ NKFI ALAPBÓL MEGVALÓSULÓ PROGRAM

EÖTVÖS LORÁND GEOFIZIKAI ALAPÍTVÁNY

Alapítva: 1991

Beszámoló az ELGA 6 feladatszámú Eötvös 100 projekt teljesítéséről „Beneke-kötet angolul és magyarul…”

Helyszín: Budapest
Időpont: 2019. évben folyamatos, könyvbemutató 2019. november 20.
Célközönség: szakmai közönség és tudományos érdeklődésű rétegközönség

Az Eötvös Loránd Geofizikai Alapítvány (ELGA) kurátorai az Eötvös kézirat UNESCO Világemlékezet listára kerülésével egyidejűleg elkezdték érlelni azt a gondolatot, hogy

UNESCO
United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete

Hungarian National Commission for UNESCO
Az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottsága

Világemlékezet

Oklevél

a

Eötvös Loránd Geofizikai Alapítvány

részére

Eötvös Loránd életműve két kiemelkedő eredményével kapcsolatos három dokumentum
UNESCO Világemlékezet listájára történő felvétele alkalmából

Köszönjük a felterjesztés előkészítésében és kidolgozásában nyújtott segítségüket, kitartó munkájukat!

Dr. Réthelyi Miklós
elnök

Dr. Soós Gábor
főtitkár

UNESCO Magyar Nemzeti Bizottsága
Budapest, 2016. június 6.

1EOTVOS
www.eotvos100.hu

UNESCO
United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

100th anniversary of Roland Eötvös (1848-1919), physicist, geophysicist, and innovator of higher education
Commemorated in association with UNESCO

alkalmas időben megjelentetik a hazai és nemzetközi szakmai közélet számára ezt a nagyszerű tanulmányt.
Az Eötvös Loránd Emlékév létrejöttével megteremtődött az a háttér, mely határozott cselekvéssé érlelte a korábbi gondolatot. A Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal, valamint a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ erkölcsi és anyagi támogatásával az ELGA elkészítette angol és magyar nyelven a két kötet teljes nyomdakész anyagát, melyeket könyv alakban a szintén MTA támogatást élvező MÁG Kulturális Szolgáltató Bt. könyvkiadóval karöltve előállítottunk és a Budapesten most megrendezendő World Science Forum keretében november 20-án jelentetünk meg.
A támogatóknak köszönetünket fejezzük ki, hogy segítségükkel az Emlékév keretében megvalósíthattuk a hiánypótló, nagyjelentőségű angol és magyar nyelvű, alábbi címmel

Az Eötvös kísérlet történelmi keretben

The Eötvös Experiment in its Historical Context

megjelenő kötetek kiadását, tisztelegvén ily módon is Eötvös Loránd munkássága előtt.

Ezen a címen állítottuk össze Eötvös Loránd leghíresebb, németül *Beiträge zum Gesetze der Proportionalität von Trägheit und Gravität* címmel1922-ben tanítványai, Pekár Dezső és Fekete Jenő által megjelentetett munkájának angol és magyar nyelvű fordítását, történelmi környezetbe ágyazva. A témát Eötvös 1889-bem kezdte el tanulmányozni, a Coulomb-féle torziós inga felhasználásával elért eredményeit, mellyel három nagyságrenddel megjavította Bessel 1832-es méréseinek pontosságát.

Eötvös 1889-ben publikálta az Akadémia kiadványaiban magyarul *A földmozgás különböző anyagokra* címen, és németül *Über die Anziehung der Erde auf verschiedene Substanzen*. Magyar nyelvű kötetünk első dokumentuma ez a rövid beszámoló, amelyet az angol nyelvű kötettermészetese angol fordításban tartalmaz.

1906-ban a Göttingeni Egyetem Beneke alapítványa 1909-re kiírt pályázati témája idézi Eötvös eredményeit, de – a fizika legújabb eredményeire, mint az elektrodinamika és a radioaktivitás – hivatkozva, annak nagyobb pontosságú meghatározását írja ki feladatául. Eötvös munkatársaival 1907 – 08-ban monstre kísérletsorozatot hajtott végre, már Eötvös-inga alkalmazásával, amelynek eredményeit „Ars longa, vita brevis” jeligével nyújtották be a Beneke pályázatra, elnyerve a pályadíjat. A bíráló bizottság véleménye kötetünk második dokumentuma.

Érdekes módon Eötvös nem publikálta ezt a munkáját, noha még 10 év volt hátra életéből. Vajon miért? Többek közt ezt a kérdést is firtatja a kötet Előszava (A történelmi háttér) további sok rejtélyes megoldatlan kérdéssel együtt.

Az Eötvös kísérlet máig tartó aktualitását az 1986-ban Fischbach és munkatársai által megjelentetett, *Reanalysis of the Eötvös Experiment* című dolgozat idézte elő, az „Ötödik erő" felvetésével. Fischbach jelentőséget tulajdonított minden részletnek, ezért fordult a Magyar Állami Eötvös Loránd Geofizikai Intézethez (ELGI), hogy az eredeti Eötvös-féle kéziratot tanulmányozhassa. Ekkor derült ki, hogy a kézirat eltűnt. Az 1922-es cikket a professzor német anyanyelvű PhD diákjai segítségével lefordították angolra, és azt az ELGI rendelkezésére bocsájtották. Ez a fordítás jelent meg az ELGI jubileumi (Eötvös születése 150. évfordulója) kiadványában *(Three Fundamental Papers of Loránd Eötvös)* 1998-ban.

Az Eötvös kézirat, vagy helyesebben fogalmazványnak nevezhető anyag a 2000-es évek elején váratlanul előkerült, majd a Magyar Földtani és Bányászati Intézet (MFBI), a MGE és az ELGA javaslatára két korai Eötvös-ingát ismertető nyomtatvánnyal együtt 2015-ben felkerült az UNESCO Világemlékezet listájára. A kézirat elkerült az amerikai egyetemi tanár, a Heidelbergben doktorált magyar fizikus, Dávid Gábor kezeihez, akit olyannyira elbűvölt az eötvösi kézirat, hogy nekiállt gépbe átírni az általa „Autograph"-nak nevezett kéziratot, és egy olyan teljes fordítást előállítani, amelyben világosan elkülöníthető az eredeti Eötvös-féle szöveg és a Pekár és Fekete által írt szövegrész. A különbségek fényt vetnek sok, eddig ismeretlen részletre, melyeket úgyszintén a Bevezető tanulmány taglal. Ez a fordítás – Dávid Gábor személyes hangulatú bevezetőjével – kötetünk harmadik, legfontosabb dokumentuma, amelyhez kötődik a kézirat fotokópiája és annak gépi átirata. Ki kell hangsúlyoznunk, hogy ez a dolgozat magyar nyelven még sohasem jelent meg. Mi most pótoljuk ezt a mulasztást.

Végül a történelmi keretből nem maradhat ki Eötvös és Einstein levelezése. A levelezés fő témája ugyan más, de Einstein köszönettel megemlíti Eötvös korai eredményeit, mint elméletének kísérleti igazolását.

A két kiadvány igényes belső tartalma hasonlóan igényes külsőben jelenik meg. Mind az angol, mind a magyar nyelvű kötet B/5 formátumban jelenik meg, mértéktartó keménytáblás kötésben és borító grafikával. A kiadói munkát a MÁG Bt., a nyomdai munkát a Séd Nyomda (Szekszárd) végezte. Az angol nyelvű kötet 1000 példányban, a magyar nyelvű kötet 500 példányban készült. Az angol és magyar nyelvű kötetek itt közölt borító képei és belső címoldaluk szemléltetik a kötetek megjelenési színvonalát.

Jelen beszámolóhoz egy-egy megjelent angol és magyar nyelvű példányt csatolunk.

Az ELGA köszöni a kiadvány megjelentetéséhez nyújtott NKFIH –MTA KIK támogatást.

NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS HIVATAL

AZ NKFI ALAPBÓL MEGVALÓSULÓ PROGRAM

EÖTVÖS LORÁND GEOFIZIKAI ALAPÍTVÁNY

Alapítva: 1991

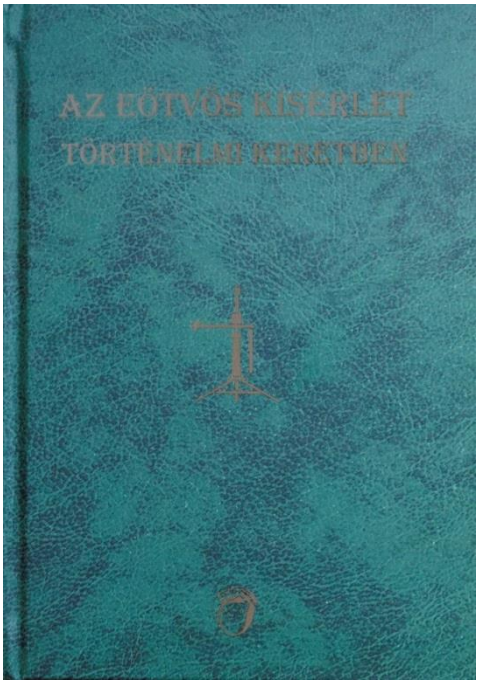

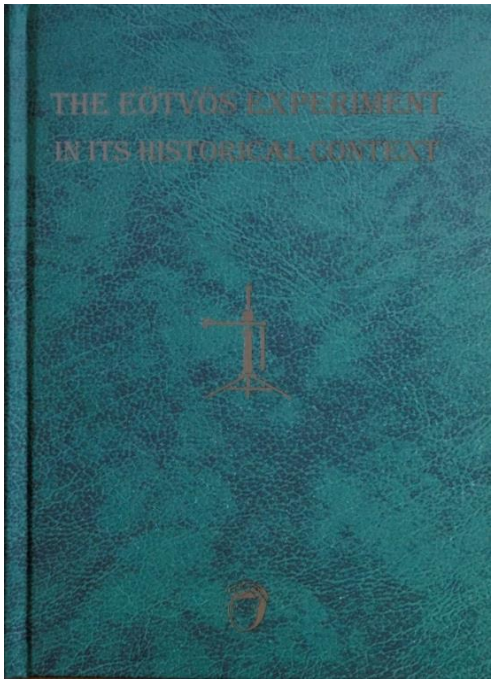

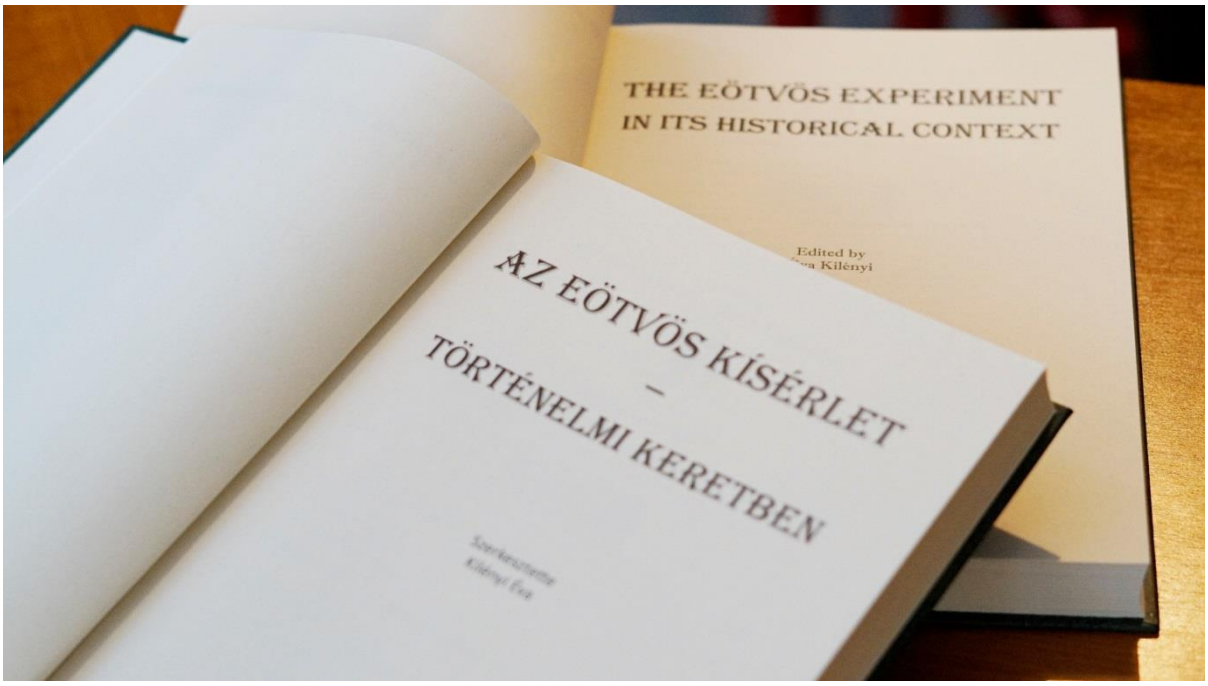

1EOTVOS
www.eotvos100.hu

UNESCO
United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

100th anniversary of Roland Eötvös (1848-1919), physicist, geophysicist, and innovator of higher education
Commemorated in association with UNESCO